

Joan Pons Pons (Ferreries, 1960)

És un dels escriptors reconeguts de l'actual moment literari menorquí. Autor de novel·les i relats i recentment també com a poeta, ha estat guardonat amb premis com el de Fundació Enciclopèdia Catalana per l'obra *Homes sols* (1998), el Premi Ciutat d'Alzira el 2009 per *La casa de gel*, el premi Joaquim Ruyra de narrativa juvenil el 2000 per *Remant cap al sol*, entre d'altres. Ressaltem la novel·la *El laberint de les girafes* (1999), escollit un dels millors llibres de narrativa catalana del s. XX per la Direcció General de Promoció i Cooperació Cultural de la Generalitat de Catalunya. El 2016 va publicar el poemari *L'illa dels arbres vençuts*. Joan Pons escriu un article d'opinió cada setmana al diari Menorca sota la capçalera de *Pedraules*. LIME els ha reunit en dos volums. Aquest Plec de Lectura us n'ofereix dos, escollits pel propi autor.

MOIXA

A Menorca, si dius *fusta* molt probablement et diran que estàs cometent una catalanada. En canvi, si dius *fuster* t'asseguraran, també molt probablement, que és un ofici molt noble i amb molta tradició a l'illa que va del constructor de barreres i arades al mestre d'aixa i del fuster d'obra a l'ebenista o artista dels mobles. Fins i tot, potser, et citaran sant Josep, el fuster més famós de la història. A Menorca, si dius que vols comprar un gat perquè el vols aparellar amb una gata i així tenir molts de gatets i qualque gateta, et diran que te'n vagis a Barcelona a comprar la gata, que a Menorca només podràs comprar moixos i moixes. En canvi, si recordes una dita menorquina molt antiga, recollida per l'arxiduc Lluís Salvador al tom de *Die Balearen* dedicat a Menorca, que diu: «Gat amb guants no agafa rates», et reblaran que no s'han de perdre els refranys, les cançons i la memòria dels nostres avantpassats perquè és precisament el que ens fa diferents dels catalans; si els caus en gràcia, fins i tot et convidaran a un gin i t'animaran a beure fins que caiguis ben gat encara que no hagin pogut comprar cap moixa ni cap gata.

A Menorca, si dius *parlar* et diran que a Menorca no es parla, que es xerra o que es ralla i que parlar només ho fan a la península; però si els proposes un negoci molt favorable als seus interessos i ho ajornes per a un altre dia perquè t'has engatat amb un fuster especialitzat a fabricar coques rosses, segur que et diran: «hem de quedar per parlar-ne» i tu els contestaràs: «sí, hem de quedar per parlar-ne». A Menorca, si dius que t'ho has passat bé, et diran que a l'illa ben bé ningú no s'ho passa bé, que aquí qui s'ho passa bé xala i que si ben bé t'ho passes molt, molt bé, el que ben bé fas és una xalada. A Menorca, si dius *ros* et contestaran que per aquí no hi ha ningú ros i que ningú no coneix aquesta paraula, encara que t'ho digui un roig que estigui assegut en una confortable cadira coca rossa mentre menja un tros de sobrassada cuita acompanyada de pa ros o de coca rossa, que és el pa o la coca que conté segó i és de color més fosc que el pa blanc ordinari.

Si a Menorca dius que el català que es parla a Catalunya i el català que es ralla a Menorca són la mateixa llengua, et diran que són dues llengües ben diferents, que s'assemblen tant com es poden assemblar entre ells un gat de la península i un moix de Menorca o una moixa de

Menorca i una gata de la Península. Però si per un descuit—ja se sap, aquests petits felins són molt espavilats—, mentre estau parlant el gat s'acobla amb la moixa o el moix copula amb la gata i de les respectives unions en neix una cadellada, ja tenim l'empasta de la coca rossa feta. Què seran? Moixos o gats? Gates o moixes? Si han nascut a Menorca, haurien de ser moixos, però com que el pare o la mare és un gat o una gata, o sigui una espècie felina diferent, els fruits d'aquesta unió tal vegada haurien de ser bords i tenir un nom particular; i no em parlis de sinònims.

Si açò acaba succeint, el millor és fer un recés i tornar a recórrer al gin i agafar un bon gat o una bona moixa i, sobretot, parlar-ne. Perquè a Menorca es parla, es xerra i es ralla, i agafar una bona moixa és sinònim d'engatar-se, d'emborratjar-se. Ja que hem arribat fins aquí, hem de dir que una moixa és una gata o femella del moix. A Vic, una moixa, en el llenguatge familiar, significa aiguardent. «Fer o prendre la moixa»: beure un glop d'aiguardent al matí. A Mallorca, una moixa també és una dona mentidera. A València i a les illes Balears «fer la gata moixa» o «la moixa morta» significa esser hipòcrita, fingir bondat o devoció. A Xàtiva, una moixa és una òliba i, a la Vall d'Àneu, una moixa és una maduixa.

GINYOLA

La casa de paraules s'està fent. La construïm entre tots. Uns traginen les pedres fins a l'obra, d'altres les seleccionen segons les seves qualitats, defectes i mesures i, uns tercers, ni més ni menys importants que els primers i els segons, alcen les parets seguint les línies marcades per la rectitud simbòlica de la llinyola. És la nostra casa de paraules. Serà la nostra casa de paraules. Habitada pels nostres avantpassats, pels nostres descendents, per tots nosaltres. Ens la van esfondrar. Ens van humiliar. Se'n reien si l'intentàvem habitar. A la intempèrie vam sobreviure. Sa serena ens va fer persistents. Per evitar que alcéssim una altra vegada la casa de paraules, van tallar les mans als paredadors. Estaven convençuts que la casa de paraules no es tornaria a alçar mai més sense les mans, clivellades pel vent i per les arestes, dels mestres paredadors pioners. No podien fer feina, però van conservar la memòria de l'ofici. Van transmetre la seva saviesa als descendents. De dia, ens esfondraven la casa de paraules. De nit, alçàvem de nou la casa de paraules. El procés invers al de Penèlope: «Joves que em preteu, ja que és mort Ulisses diví, tot i que el meu casament us apressa, vulgueu esperar-vos que el llenç acabi—no fos que els fils en va se'm perdessin: és per amortallar l'heroi Laertes, el dia que l'atueixi el mal fat de la mort que en el dol ens aplanarà; perquè cap dona aquea no pugui blasmar-me pel poble, si jeia sense mortalla un baró de tanta riquesa. Tal deia ella, i el cor generós se'ns deixava convèncer. I ella de dia teixia aquell gran ordit i aleshores, cada nit, quan havien posat els flamalls, ho desfeia». La casa de paraules cada nit reconstruïda no era tan perfecta com el llenç que havia de fer de mortalla. Tampoc no era tan recta com la dels paredadors dels monyons i els ulls llagrimosos. Entre les esclertes no havien tingut temps d'amagar-s'hi els caragols. Les sargantanes i els dragons no les havies recorregut amb els seus instints de depredadors. Les vespes no hi havien fet niu. I tampoc les formigues feien la tasca encomanda d'enretirar els cadàvers dels escarabats. Les sibilants serps la trobaven poc transitada. Les delicades coques de paret, o llombrígols de Venus, no havien arrelat en la terra arrabassada del sòl de l'illa i transportada a través de l'aire dins les

PLEC 7 DE LECTURA

JULIOL
2017

Text:
Joan Pons. Pedraules

Il·lustració:
Tònia Coll. Ginyola. Aquarel·la/paper. 21x29,7 cm. 2017

DL M41282/2017

molècules del vent. Els capsigranys i els tords no l'havien feta servir de talaia. Teníem del tot prohibit alçar-la. Ens van dir que només podríem aixecar-la amb paraules que ens havien estat dutes de l'estranger. Els paredadors ancestrals no les sabien manegar. Ingenus com som, vam demanar: i els fonaments? Com podem hissar una casa amb paraules estranyes si els fonaments parlen un altre llenguatge? Aquestes noves cases de paraules imposades se les endurà el vent. Per què les hem d'anar a cercar al continent si les nostres paraules es poden collir dels arbres, flueixen de les fonts i creixen a la terra i entre les roques? Es van quedar sense paraules a l'hora de defensar la seva casa de paraules. No les havien de menester. Les van substituir per les armes, per la repressió, per l'adoctrinament, per la imposició. Sabeu que un heroi seu molt conegut i lloat va guanyar una batalla fins i tot quan ja havia finat? Sí, es veu que el van fermar damunt la sella del cavall i els enemics, babaus com eren, van fugir espantats com si haguessin vist un guerrer sorgit del mateix cor abrusador del sol. La mort no ens fa por, però ens fa pensar: si fins i tot morts són capaços de guanyar batalles, què faran vius i amb un fuet a la mà?

Llinyola (i dialectalment ginyola i nyinyola) és un cordó que, posat en tensió i impregnat d'almangra o d'altre tint, serveix per a marcar línies rectes damunt la fusta per a serrar-la o d'altra manera obrar-la; castellà *línea*. A Menorca, «batre ginyola» és deixar-la caure en sec després de tenir-la ben atesa, perquè marqui la retxa dreta. Cordill amb què s'assenyalen línies rectes, ja sigui per a construir parets, ja sigui per a sembrar plantes a rengle; castellà *tendel*. Llacera per a caçar ocells; castellà *oncejera*. Al Vallès, fins i tot, es refereix a un raig prim de vi. «Estar fet a ginyola» significa estar ben fet. L'etimologia s'ha de cercar en el llatí *leneola*, diminutiu de *linea*, *ratlla*. El masculí de *llinyola*, *llinyol* (i dialectalment *ginyol* i *nyinyol*) pot fer referència a un cordill o fil fort; castellà *bramante*, *cordel*. També es diu al fil cru empegat amb què els sabaters cusen les soles de les sabates; castellà *cabó*. O al fil per a pescar amb ham; castellà *sedal*. Si tens una llinyola, o una ginyola, i la saps emprar, quin por fan les espases?

NO EM LLENCIS
REGALAM

